

O seară de amintire, în memoria rabinului Ernest Neumann

Într-o seară din aprilie 2012, în sala festivă „Rabin dr. Ernest Neumann”, la sediul Comunității din Timișoara, personalități cunoscute din oraș și membri ai Comunității și-au amintit de cel care a fost o figură emblematică a evreimii timișorene, model și prieten apropiat. Interpretarea duioasă a unor piese muzicale, de către artista violoncelistă Alexandra Guțu, a contribuit la atmosfera nostalgică a serii.

Rabinul Ernest Neumann,
într-o seară de Pesah la Comunitate

Îi simțim lipsa...

Bună seara. Hag sameah și sărbători fericite oaspeților noștri! Ne aflăm în cea de-a șasea zi a sărbătorii de Pesah și ne întâlnim astăzi alături de fiica regretatului nostru rabin, dr. Ernest Neumann, și alături de numeroși prieteni de o viață ai domniei sale, din diferite generații, ca să ne amintim de această importantă personalitate, nu doar a comunității, ci și a urbei timișorene. Nu este o întâmplare faptul că se află alături de noi și primarul orașului Timișoara, domnul Gheorghe Ciuhandu, cel care a fost un prieten fidel al rabinului nostru, cât și al obștii noastre. Nu este o întâmplare nici faptul că ne întâlnim aici de Pesah, una dintre cele mai iubite sărbători ale rabinului Neumann. Cu siguranță, mulți dintre dumneavoastră vă aduceți aminte de cum patrona, în fiecare an de Pesah, desfășurarea ceremoniei cu maiestruozitate, dar în același timp cu veselie și cu autoritatea unui adevărat părinte al comunității.

De când nu îl mai avem printre noi, de opt ani, de fiecare dată când ne întâlnim de Pesah îi simțim lipsa, așa cum o simțim și cu alte ocazii. (...) După pierderea soției, Getta, fiica sa, și nepotul lui, Dani, i-au rămas ființele cele mai apropiate și dragi.

Luciana Friedmann, președinta Comunității Evreilor din Timișoara

Continuă să fie viu în amintirea noastră

Stimați oaspeți, dragi prieteni,

Acum opt ani, în luna aprilie, cu puține zile înainte de seara de *seder* de Pesah, tata a fost internat la spital. Au sosit serile de *seder*, primele două seri de Paști, când rememorăm istoria ieșirii din Egipt și celebrăm libertatea prin povestiri, cântece și o cină îmbelșugată. După zeci și zeci de ani de zile, a fost prima oară când rabinul Ernest Neumann nu a fost prezent. În cele câteva momente de luciditate înainte de a ne părăsi, m-a întrebat când va fi seara de *seder*. Când i-am răspuns că a trecut, a făcut un gest ușor cu mâna și a spus, cu privirea pierdută în îndepărtare: „Am fost pe-acolo”. A fost pe atunci cu noi în gând și continuă să fie în amintirea noastră.

Îmi amintesc de serile de *seder* de la noi de acasă. Întindeam o masă lungă, mama pregătea mâncărurile tradiționale, veneau prieteni, era o ambianță de veselie, de apropiere sufletească, de familie. Tata era așezat comod pe perne de puf, așa cum cere datina, căci sărbătorim eliberarea din robie, nu mai suntem sclavi, suntem liberi și stăpâni pe soarta noastră. *Afikoman*-ul, foaia de *mața* necesară pentru a continua *seder*-ul după cină, era lângă tata, dar obiceiul este ca mezinul familiei să reușească de fiecare dată să-l șterpelească, iar eu intram în acest joc complice și, cu

ajutorul mamei, în posesia *afikoman*-ului. Când tata mă întreba ce doresc în schimb, eu negreșit repetam ceea ce îmi sugeraseră părinții mei cu câteva zile înainte – o păpușă, o carte sau o jucărie – și, iată, spre uimirea și fericirea mea, cadoul era deja acolo! Mi se părea că se produce o minune – abia îmi rosteam dorința și ea se și împlinea. Prin anii '60 s-au permis sărbătoririle colective și aveau loc aici, în această sală. Noi aduceam de acasă pernele de puf, paharul de argint pe care părinții mei îl primiseră cadou de nuntă în 1948 și cărțile noastre de *Hagada*. Erau peste o sută cincizeci de oameni în jurul meselor, dar în esență nu se schimbaseră nimic, atmosfera familială se perpetua. Tata conducea ceremonia cu o autoritate firească, îi cunoștea pe toți, îl știa pe fiecare și fiecare îl știa. Eram o familie mare.

Importanța acestor ceremonii și întruniri era clară, faptul că noi, cum a spus tata într-un interviu, „indiferent unde ne-am găsit în diaspora vreme de două mii de ani, fără a vorbi aceeași limbă, fără a avea același pământ sub picioare, ne-am menținut ca evrei; și asta se datorează faptului că ne-am păstrat datinile, am serbat sărbătorile, am rămas fideli tradiției iudaice. Altfel, ne pierdeam, am fi dispărut”. O generație după alta s-au perindat la aceste ceremonii anuale. *Szól a kakas már*, cântecul hasidic pe care tata îl intona de fiecare dată de Pesah, a rămas întipărit în memoria tuturor. Nu chiar toată lumea îi înțelegea sensul și mesajul, dar întreaga adunare era cutremurată de patosul implorării, cânta împreună cu el, fiecare dând glas propriilor suferințe, doruri și speranțe. Am pus pe pagina noastră web, pe care unii dintre voi o urmăriți, înregistrarea acestei melodii. Mulți au fost emoționați, mulți au mărturisit că le-au dat lacrimile.

Până în ultima zi, tata s-a dăruit cu însuflețire comunității. Elevii din ultimii lui ani, când trecuse de 80 de ani, spuneau că el nu are vârstă, pentru că, cu toată autoritatea și înțelepciunea lui, rămânea ancorat în modernitate și era deschis pentru idei noi. Era cel care-i înțelegea, cel căruia i se puteau adresa pentru sfaturi, cu care puteau să se simtă în largul lor, să se destăinuie fără rețineră. Ieri seară mi-a spus unul dintre aceștia că l-a simțit ca prieten. Diferența de vârstă de șaiszeci de ani nu a fost o barieră.

Rabinul Neumann cu Mitropolitul Nicolae al Banatului

A avut mulți prieteni. Unul de care era deosebit de mândru și atașat era Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae. S-au cunoscut de tineri. Și-au descoperit afinități prin înțelegerea sentimentului religios și a mesajului biblic, prin voința lor de a promova spiritul ecumenic. La sfârșit de săptămână am să fiu împreună cu celălalt mare prieten al său, cu domnul avocat Iulian Sorin, de care îl lega munca pentru comunitate și o afecțiune și o prietenie profunde. Voi sta de vorbă cu

persoane care trăiesc la Timișoara și cu altele care au emigrat în Israel, Germania, SUA sau Canada și voi înregistra povestirile ce vor constitui capitole în cartea pe care o pregătesc cu ajutorul doamnei Smaranda Vultur pe care o cunoașteți prin cele două volume coordonate de ea, *Memoria salvată*, volume cu interviuri cu membri ai comunității noastre. Voi urmări cum se împletește destinul individual și familial cu cel colectiv, cum au fost trăite evenimentele istorice, cum sunt interpretate, ce emoții, ce traume au provocat. Voi înregistra astfel elemente, sentimente, percepții care nu apar în cărțile de istorie și nici în documentele de arhivă, istoria trăită atât prin prisma individuală, cât și prin conștiința apartenenței la un grup etnic și religios, istoria orală a celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea, în care adie suflul rabinului Ernest Neumann.

Getta Neumann, fiica rabinului Ernest Neumann

Darul lui de a pătrunde dincolo de ce e vizibil

Printre virtuțile memoriei, domeniu de care eu m-am ocupat în ultimii douăzeci de ani, este și aceea de a uni generațiile, de a uni oameni diferiți prin religie, etnie, prin profesie. E o capacitate importantă a memoriei care se dovedește și astăzi, când ne-am reunit aici în jurul memoriei prim-rabinului Ernest Neumann, pe care am avut plăcerea și onoarea să-l cunosc cu puțin înainte de a pleca dintre noi, cu ocazia primei cărți, *Memoria salvată, Evreii din Banat ieri și azi*, care a apărut cu o prefață de domnul profesor dr. Victor Neumann. Am regăsit fotografii de la lansarea cărții cu toți cei care figurau în această carte. Din păcate, cred că sunt două sau trei persoane care mai sunt în viață. Îmi dă o mare mulțumire faptul că ceva din viața lor ne-a rămas închis ca într-o sticlă ce va merge nu numai spre noi, ci și spre generațiile care nu vor mai avea ocazia să ne cunoască direct nici pe noi, ci doar prin intermediul acestor cărți.

În ceea ce-l privește pe prim-rabinul Ernest Neumann, aș spune că m-au frapat câteva lucruri. În primul rând, capacitatea dumnealui de a asculta. Deși era un om deja bine în vârstă, asculta cu foarte mare atenție. Avea ceva în ochi, sfredelitor, parcă vedea prin tine, dincolo de tine; și mi s-a părut extraordinar darul lui de a cunoaște oamenii, de a pătrunde dincolo de ceea ce e vizibil. Pe ceilalți îi caracteriza scurt – există oameni care sunt în stare să schițeze un portret edificator al celui alt în câteva cuvinte.

Sigur că povestea vieții lui este în mare parte povestea comunității pe care a condus-o atâția ani. Rabinul Neumann era înconjurat de oameni foarte tineri. Era Luciana, era Andrei Schwartz, era Sonia Lipman, de ei îmi amintesc în mod special, pentru că ei au participat la această activitate de a culege mărturiile, de a-i asculta pe cei mai în vârstă. Era uimitor să-i vezi în preajma domnului prim-rabin ca niște nepoți. Au fost oameni care, în preajma lui, au învățat, au studiat, s-au inițiat. Cred că este deosebit să ai disponibilitate, la o asemenea vârstă înaintată, să fii împreună cu tinerii și să-ți împărtășești cu ei cunoașterea, o cunoaștere în toate sensurile.

Iată că roadele se văd, astăzi ei sunt cei care asigură existența acestei comunități, prezența ei în viața acestui oraș.

Smaranda Vultur, conferențiară la Universitatea de Vest Timișoara

Din respect și dragoste pentru rabinul Neumann

Bună seara tuturor, vă mulțumesc foarte mult, doamnă Neumann, doamnă Friedmann. Mă bucur că am putut să vin astăzi aici. Am venit din respect și pot să zic așa, din dragoste pentru rabinul Neumann, pentru că, chiar dacă nu l-am cunoscut decât în ultima parte a vieții, am avut experiențe relevante cu domnia lui. (...)

Eu am copilărit în cartierul Iosefin, pe strada Văcărescu, nu departe de sinagoga ortodoxă, care și astăzi este în funcțiune, și am avut foarte mulți prieteni evrei. De mic copil, de prin anii '50,

îmi aduc aminte că domnul Neumann venea des acolo, probabil venea la enoriași, și m-a frapat întotdeauna atitudinea maiestuoasă, era tânăr pe atunci, avea barba neagră și purta o pălărie mare. Noi, copiii, mai ales că aveam și prieteni care se duceau acolo, pe actuala stradă Maniu, la manifestările religioase, noi, chiar dacă nu eram de confesiune mozaică, ne uitam din simpatie.

Figura lui m-a impresionat mult, dar atunci nu știam cine este și de abia după zeci de ani, după '96, când am ajuns primar, am avut un contact direct cu domnia sa. Aveam o ediție a unui Talmud în limba ebraică, pe care o găsisem în biblioteca bunicului meu, care făcuse acum mai bine de o sută de ani facultatea la Cernăuți și învățase limba ebraică. Necunoscând această limbă și din dorința de a conserva această carte, deoarece mi-am dat seama că e o carte valoroasă, am mers la Comunitate, eram deja primar și domnul Neumann mă știa în calitate oficială, și i-am oferit această carte. L-am rugat să o aibă în păstrare, pentru că eu nu eram în măsură să o citesc sau să o înțeleg și nu doream să se piardă. Și așa s-a înfiripat o relație, zic eu, de respect din partea mea și de simpatie din partea dumnealui. Ne lega și faptul că făcuse liceul la Beiuș, unde și bunicul meu fusese elev cu vreo cincizeci de ani înaintea domniei sale. Interesant că un ortodox, bunicul meu, cu mai bine de o sută de ani în urmă, și un mozaic, domnul Neumann, în anii '30, făcuseră amândoi liceul greco-catolic. Lucrul acesta denotă un anumit ecumenism pe care oamenii de atunci îl percepeau firesc, până la tragedia care a venit odată cu războiul. Și așa, încetul cu încetul, și prin mijlocirea mitropolitului, dr. Corneanu, cu care ne întâlneam la Crăciun, la Paști, s-au consolidat aceste relații.

După aceea, în virtutea unor colaborări pe care le avem cu orașul Karlsruhe, la un moment dat s-a făcut o asanare la cimitirul evreiesc, tot prin strădania domnului dr. Neumann și cu contribuția celor din Karlsruhe, și s-a creat o relație personală foarte strânsă.

Pentru comunitatea mozaică, dar în primul rând pentru orașul Timișoara, a fost o cinste că am avut un astfel de concetățean; și orașul l-a și recompensat acordându-i titlul de *Cetățean de onoare*, un lucru binemeritat, mai cu seamă într-un context în care rabinul Neumann preluase această comunitate în condiții foarte grele, care, din fericire, s-a menținut fără mari pierderi umane, nu cum s-a întâmplat în alte zone ale României sau în alte țări.

Vine și momentul în care te desparti de viața pământească, ceea ce s-a întâmplat în 2004, spre regretul dumneavoastră și al tuturor celor care l-au prețuit. Cu atât mai mult apreciez faptul că, an de an, dumneavoastră vă întruniți aici și că eu pot să vă fiu alături, în semn de respect pentru această personalitate a orașului nostru.

Gheorghe Ciuhandu, primarul orașului Timișoara

Cunoștea pe toată lumea

În primul rând, vreau să amintesc faptul că Ernest Neumann a fost foarte apropiat de nenumărate familii evreiești și neevreiești din Timișoara. Ca să ilustrez cât de complex și cât de strâns era legat de familiile evreiești din zona aceasta a țării, voi aminti cazul familiei mele. Într-o discuție oarecare, absolut întâmplător, în urmă cu vreo zece ani, am aflat că l-a cunoscut și pe străbunicul meu, care era născut într-un sat în Bihor, în urmă cu 160 de ani. L-a cunoscut pe acest străbunic al meu când acesta era foarte bătrân. În perioada interbelică, în ultimii zece ani de viață, se mutase la Timișoara, la o vârstă înaintată. Era un om foarte religios, frecventa des sinagoga și rabinul Ernest Neumann l-a cunoscut personal. După aceea, l-a cunoscut și pe bunicul meu. Nu a făcut legătura că străbunicul a fost tatăl bunicului meu, pentru că era o diferență de nume, dar îi cunoștea pe amândoi, cunoștea pe toată lumea. Știa că bunicul meu a fost un negustor de succes la Timișoara, cu un magazin de textile aproape de Operă. Pentru tatăl meu, relația cu rabinul Neumann a fost cea mai importantă, pentru că a fost profesorul lui, a fost dirigintele lui,

care îl apreciaше foarte mult, pentru că era un elev eminent și simpatic. Mereu ne amintea cât de inteligent și cât de bun elev a fost tatăl meu, iar noi eram foarte mândri că rabinul își amintea de tatăl meu în asemenea termeni.

Pentru mine, ca pentru toată lumea, el era rabinul comunității și exista relația firească pe care o aveam toți cu rabinul Neumann. Aș dori să vă mai amintesc câteva lucruri. Rabinul Ernest Neumann a venit la Timișoara în vremuri foarte grele, în 1941, atunci când probabil nu-ți dorești să fii rabinul unei comunități, când situația era foarte dificilă. Lucra ca rabin, dar și ca profesor și ziarist. Foarte mulți dintre bărbații comunității erau la muncă obligatorie. Pericolul unei deportări în Transnistria era o realitate zilnică. Oamenii ca bunicii și părinții mei, care erau copii pe atunci, trăiau cu rucsacul pregătit sub pat, pentru că nimeni nu știa dacă nu vor fi luați într-o noapte și duși în Transnistria. Erau bocancii pregătiți, sacii pregătiți, nu se știa ce se va întâmpla a doua zi. În acești ani de teroare și de frică și de disperare, a ajuns rabinul Ernest Neumann, foarte tânăr, la Timișoara. Povestea cum umbla din sinagogă în sinagogă, din casă în casă, încercând să-i îmbărbăteze pe orfani, pe familiile rămase fără bărbați, ei fiind la muncă silnică pe undeva, nu se știa dacă mai trăiesc sau ce este cu ei, iar cei rămași în oraș trăiau cu permanenta frică a deportării. A ajuns aici în vremurile cele mai crunte și cele mai dificile pentru o comunitate evreiască – un început foarte greu pentru un rabin.

Comunitatea și rabinul Ernest Neumann au trecut prin acele vremuri cu noroc și fără prea multe victime, dar au venit alte timpuri dificile, când comunitatea a început să dispară, pentru că evreii nu au putut suporta condițiile din regimul comunist și singura soluție era emigrarea. Emigrarea se producea individual sau se producea în grupuri și familii, în panică sau în mod ordonat, dar se producea permanent, până când comunitatea a pornit-o pe calea dispariției. Practic, două personalități mari ale iudaismului din România au rămas aici ca niște căpitani pe vaporul care se scufundă: dr. Ernest Neumann și rabinul dr. Mozes Rosen, la București. Toți ceilalți rabini au părăsit această țară, au preferat să emigreze și ei împreună cu comunitățile pe care le-au condus, dar aceste două personalități au rămas aici și și-au păstorit ce a mai rămas din comunitate, repet, ca niște căpitani pe vasul care se scufundă.

Gabi Szekely
recitând *Ma Niștana* de Pesah

Țin minte că, într-o seară din 1989, anul în care am avut *Bar Mițva*, organizat pentru mine de rabinul Ernest Neumann, ne-am întâlnit în Piața Libertății cu domnul rabin, care, trist, ne-a spus așa: „Oare ce va fi aici peste zece ani? Oare va mai exista o comunitate?” Permanent era frământat de viitorul acestei comunități care se topea văzând cu ochii, dar față de care își făcea datoria în fiecare zi și în fiecare oră, practic zi și noapte.

Aș vrea să vă mai spun că, pe lângă faptul că a fost un mare om de știință și un adevărat umanist, a fost și un evreu bun, ca să spun așa, un evreu adevărat, așa cum în perioada comunistă și comunistă târzie puțini erau. Oamenii fugeau din această țară sau se asimilau. Mai erau câțiva, îi putem număra pe degete, care mențineau vie flacăra iudaismului și nu făceau niciun fel de compromis din acest punct de vedere. Și din acești foarte puțini oameni de bază, care până la capăt au rămas drepecți și au păstrat flacăra iudaismului, a făcut parte rabinul Ernest Neumann.

*Gabriel Székely, arhitect,
conferențiar la Universitatea de Științe Agricole Timișoara*

Inimoasa lui soție, Edit Neumann

Evocăm ilustra figură a prim-rabinului dr. Ernest Neumann, pe numele lui evreiesc Meir Aharon ben Zeev. În perioada celor șaiszeci de ani cât a condus destinele populației evreiești din Timișoara, cred că noi toți, tineri și mai puțin tineri, îi suntem datori pentru felul în care ne-a modelat în spiritul evreiesc. Îi suntem datori pentru ceea ce am devenit ca oameni, ca evrei. De opt ani nu mai este în mijlocul nostru, însă, punând bazele ecumenismului la Timișoara, atât evreii, cât și populația din Timișoara, aparținând altor culte, își amintesc de domnia sa și îi cinstesc memoria. La numeroase manifestări culturale sau religioase figura ilustră a rabinului Neumann este elogiată de cei care iau cuvântul. Am notat câteva caracterizări: „înțelept îndrumător spiritual, conducător de obști, profesor, autentic prieten al celor ce-au luptat pentru pace și dreptate, pentru valorile autentice ale iudaismului”. Cineva a spus: „Îmi aduc aminte de privirea lui caldă și pătrunzătoare, o privire care te îndruma să te înalți și tu, să fii un pic mai spiritual, mai identificat cu obștea ta, mai evreu, mai om”. Să ne amintim și de cea care i-a stat alături, de simpatica și inimoasa lui soție, Edit Neumann. Să le respectăm memoria și să le cinstim munca. Fie-le țărâna ușoară. Amen.

Andrei Gidali, oficiantul de cult în Sinagoga din Fabric

A fost alături de noi la toate boacănele

L-am cunoscut în toamna anului 1944, când am devenit elev în clasa I la Liceul Israelit. După festivitățile de deschidere, a intrat în clasă un tânăr cu barbă, cu ținută impresionantă, cu fața deschisă și zâmbitoare. Pe atunci, clasa noastră, foarte eterogenă, era cotate drept cea mai dificilă clasă din liceu. S-a prezentat ca diriginte. Din acel moment, ne-a stăpânit, ne-a condus, ne-a instruit și ne-a fermecat de câte ori ne întâlneam; și îl întâlneam de mai multe ori pe săptămână, pentru că a fost profesorul nostru de ebraică, de religie și de istorie a evreilor.

Sigur că ceea ce ne-a impresionat cel mai mult era că a fost alături de noi la toate boacănele pe care le-am făcut. Și nu au fost puține. Să vă dau câteva exemple. Am avut o profesoară de română, care cu greu ne-a stăpânit și la un moment dat ne-a spus: „Bolșevicilor!”¹ La care noi ne-am „revoltat” și i-am atras atenția ce înseamnă „bolșevic” și ce consecințe poate avea. A plecat plângând din clasă și imediat a venit dirigintele nostru și ne-a potolit.

Un alt episod. Am avut ca profesor de igienă un doctor care nu știa prea bine românește. Orele lui erau îngrozitoare, pentru că se vocifera și nimeni nu era atent. Noi aveam clasa înspre curte, cu geamuri pe care puteam circula; și, în timpul orei, circulam din clasă în curte și înapoi. (*Răsete*) Când a aflat dirigintele nostru, ne-a făcut observație pe un ton ferm, dar cu un zâmbet.

Altele. În fiecare sâmbătă mergeam la serviciul divin la sinagoga din Fabric. Duminică aveam școală, iar după școală ne duceam cu dirigintele nostru și jucam împreună fotbal. El făcea parte din echipa ziaristilor. Când era meci, mergeam cu toții, toată clasa, era atacant și noi ovaționam. Ovaționam și aplaudam. Era ceva de nedescris.

Citeam în clasă *Apărarea patriotică*, ziarul în care semna articole sub pseudonimul Năuneanu. Citeam și, în același timp, ne și instruiam din articolele respective. Nu mai spun de excursiile pe care le-am făcut la Pădurea Verde! Ne-a fost patru ani diriginte. Odată, în clasa a patra, am avut un banchet lângă Piața Traian. Tatăl unui coleg de-al nostru avea un atelier și acolo s-a organizat banchetul. Toți am fost prezenți și am petrecut până seara târziu. La un moment dat, dirigintele nostru a venit și ne-a anunțat: „Am să vin cu cineva la care țin foarte mult. Vreau să mă căsătoresc

¹ Înainte de 23 august 1944, cuvântul „bolșevic” era folosit pentru a-i desemna pe cei care aveau un comportament perturbator. Profesoara utilizase „bolșevic” în accepțiunea de „derbedeu”. După 23 august, „bolșevic” însemna „revoluționar comunist”, iar utilizarea cu sensul peiorativ era pasibilă de pedeapsă. (Explicația ulterioară a prof. F. Schneider.)

și vreau să v-o prezint pe logodnica mea, să vă spuneți părerea”. (*Râsete în sală*) A venit cu o domnișoară drăguță, roșie până în vârful urechilor, ne-a prezentat-o, iar noi am provocat-o la discuții, ea s-a mai liniștit și a stat de vorbă cu noi. Nu mult după aceea, am fost la nuntă, tot la sinagoga din Fabric. Ei, și câte altele...

Dar ce mai vreau să spun... În vara lui '48 s-a desființat Liceul Israelit. A fost momentul când drumurile noastre s-au despărțit. Condițiile social-istorice și politice au făcut să ne întâlnim doar întâmplător. Și una din întâlnirile astea, pe care n-o s-o uit, a fost la ștrandul termal, unde fostul nostru diriginte era împreună cu Dani, nepotul lui, pe care atunci l-am cunoscut. Când ne-am reîntâlnit, definitiv de data aceasta, după evenimentele din '89, am vrut să aud *Kol Nidre*². Serviciul divin se ținea în sala din curtea sinagogii din Fabric. M-am dus cu mult înainte să înceapă, m-am așezat în ultimul rând, am ascultat, iar la sfârșit am așteptat să plece toată lumea și-atunci am pornit și eu. M-a văzut, a venit spre mine, m-a îmbrățișat și mi-a spus cu un zâmbet: „Măi, Feri, te-ai «compromis», ai fost văzut în sinagogă!” După aceea ne-am întâlnit de multe ori. Am participat și la festivități, a fost sărbătorit în prezența marilor oficialități la Hotel Continental și pot să spun că ne-am întâlnit destul de des aici, la Comunitate.

Am scris despre el, iar în *Memoria salvată* volumul I sunt ilustrate momente din viața mea și unele legate și de rabinul nostru. Am scris apoi volumul de amintiri *Copilărie sub trei cârmuiri* care, prin amabilitatea lui Getta, a fost publicat și în revista noastră online. Am mai scris o evocare și o apreciere legată de marea lui personalitate, care a apărut în volumul omagial, cu ocazia aniversării a 85 de ani ai rabinului Neumann. Ar fi multe de zis. Personalitatea lui a fost covârșitoare. Amintirea sa persistă și va persista cât timp va exista această comunitate. Suntem puțini, cei mai mulți au depășit anumite vârste. Eu însă n-am de gând să abandonez... până la vârsta biblică!

Francisc Schneider,
profesor de fiziologie la Universitatea de Vest Arad

***Un camarad apropiat, jovial și generos*³**

„Cum te descurci cu valul de frig?”, m-a întrebat în loc de binețe. „Nu ți-a afectat livada?”

În prima clipă n-am sesizat la ce se referă interlocutorul și ce ar trebui să-i răspund bărbatului de statură mijlocie, cu barba îngrijită și ochii vioi, iscodindu-mă. Apoi mi-am dat repede seama că n-am de ce să rămân perplex, că mă găsesc în fața unei redutabile și rare memorii, a unui interlocutor nu întotdeauna comod. Peste câteva clipe avea să-mi reamintească de rândurile, cu specii alternante, ale pomilor mei de rod din Comana, ca apoi, pe nepusă masă, să-mi reamintească de stările mele sufletești din prima sesiune de bacalaureat a anului 1947, când aveam să pic cu brio la materia de care eram cel mai legat: limba și literatura română. (De altfel, buretele uitării, indispensabil autoconservării noastre, a șters demult de pe tabla amintirilor acel incident neplăcut și paradoxal.)

² Rugăciunea în ajun de Iom Kipur

³ Textul publicat în volumul omagial, cu ocazia aniversării de 85 de ani, în 2002, a fost citit în cursul serii de Olimpia Cirimpei.

„Știi că Tom are al șaptelea nepot? Că Nely s-a recăsătorit la 60 de ani? Că X s-a prăpădit dintr-un accident cerebral? Că fratele lui E. a susținut, în ianuarie, un concert extraordinar la Carnegie Hall ? Știi că...” Și noutățile despre foștii colegi de clasă sau de liceu se rostogolesc trepidant, ca o avalanșă. Dintre sutele de elevi pe care i-a avut Ernest Neumann, nu cred că nu știe de vreunul cu ce se ocupă, unde se află, ce a simțit sau nu în viață...

Rabinul Neumann
în primăvara anului 1983

Stăm lângă un uriaș coș vârfuit cu toate fructele Edenului. Cojim mere, banane, portocale... Fructele (de aici și îngrijorarea pentru livada mea din Comana) sunt singurul aliment față de care atât de echilibratul și cumpănitul Ernest Neumann e... nestăpânit. Altfel, e aproape ascet, nu bea (alcool), nu fumează, nu este gurmand. Dar fructe consumă oricând și oriunde, fără nicio rețineră.

L-am cunoscut înainte de a-i deveni elev. În fața unei gropi proaspăt săpate, pe-o buză de deal înecat în norii tuciurii ai smogului uzinal. Din spatele catafalcului purtând sicriul de lemn negeluit, i-am auzit vocea pătrunzătoare și ritmată : „A căzut condeii din mâna Profesorului Marosy...” Sosise la Reșița să-l înmormânteze pe Bunicul. Cu cât respect și dragoste l-a înconjurat lumea orașului meu – foștii elevi ai bunicului, de toate etniile și de toate credințele. Deja atunci, în anii '40, Ernest Neumann, rabinul de la Timișoara, era considerat o somitate, un înțelept.

I-am devenit elev la Timișoara. Orele sale erau așteptate cu nerăbdare. (Erau, poate, singurele de la care nu se chiulea la vreun Dick Foran sau pe aleile de pe malul Begăi.) Erau ore de înălțare spirituală în care materia de predare se însuflețea cu escapade în contingent, cu educație cetățenească, cu evadări în filosofia Zoharului, sau, pur și simplu, în comentarea ultimului editorial scris de Profesor în *Banatul*... Stima noastră pentru cunoștințele profesorului era dublată de dragostea pentru un camarad apropiat, jovial și generos, care știa cum să ne țină partea, cum să ne dea o mână de ajutor.

Ernest Neumann – 85 de ani! Cu mintea la fel de zglobie și inventivă, cu gândirea sa elastică și profundă, cu memoria înregistrând fidel mii de destine și sute de mii de pagini de înțelepciune – intacte, prodigioase, vii, în permanentă alertă și interes pentru noi.

Toma George Maiorescu⁴, autor, eseist, poet

O insolită amintire

Vara anului 197?... Era vacanța studentească, iar eu, cu toate examenele luate, am fost angajat ca salvamar la Ștrandul Tineretului amenajat la liziera de la Pădurea Verde, pentru a face niște bănișori pentru un sejur la Marea Neagră. Așa zis salvamar, fiindcă în apa adâncă de un metru doar dacă săreai *fejes*⁵ te puteai îneca, fiindcă te loveai cu capul de betonul de sub apă și acolo rămâneai. În schimb, aveai alte activități obligatorii: erai garderobier, curățător de gunoaie lăsate de mîncăcioși, uneori chiar rupător de bilete la intrare. Într-o frumoasă și călduroasă zi din cursul săptămânii, mare mi-a fost mirarea zărindu-l între cei întinși pe nisip, prăjindu-se la soare, pe Neumann bácsi, rabinul comunității noastre evreiești, omul pe care nici în vise nu mi-l puteam închipui în această ipostază.

„Péterke, gyere ide!”⁶, m-a întâmpinat dânsul cu o voce atât de părintească, încât m-am grăbit spre dânsul cu curiozitatea unui copil cuminte, chemat de tatăl lui pentru a fi mângâiat pe creștet.

⁴Toma George Maiorescu, n. 1928, eseist, publicist, poet. Fondatorul mișcării ecologice în România.

⁵ Cu capul înainte. (maghiară)

⁶ Vino-ncoace! (maghiară)

Discuția s-a înfiripat imediat, subiectul fiind, bineînțeles, Györgyi, frumoasa și fermecătoarea lui fetiță, care interpretase rolului Esterei la o serbare de Hanuca, atunci când eu îl jucam pe Mordehai, tatăl ei adoptiv. Din vorbă în vorbă, la întrebarea rabinului Neumann privind ocupația mea de salvamar, a trebuit să spun tot adevărul, că mai mult joc „66” decât muncesc... La care, nici una, nici două, provocat glumeț de rabinul Neumann, am încins o serie lungă de partide de „66” în care, spre rușinea mea, nu am reușit să câștig niciuna, chiar și atunci când aveam o pereche de 40 și una de 20 în mână! Și în această situație s-a dovedit că rabinul Neumann avea o memorie, dar și o logică extraordinară, cu care reușea să-i domine pe toți cu care intra în contact! Și să nu credeți că nu am încercat, măcar o dată din 10 sau 15 partide, să-l întrec pe cel care a fost un extraordinar dascăl pentru mine și nu numai pentru mine...

Acest text al lui Peter Fuchs, absent din motive de sănătate, a fost citit de dna Olimpia Cirimpei.

De ce sunteți așa de bun?

Este foarte greu de vorbit după ce s-au evocat atâtea amintiri frumoase despre domnul doctor. Aș dori să spun ce sentimente mă cuprindeau pe mine atunci când mă întâlneam cu dânsul. Mi-aducea aminte mereu de tata, de familia mea, în special de tata. Spuneau antevorbitorii mei că era un om care te pătrundea, care te analiza. Mie îmi dădea un sentiment de siguranță. Știam că există cineva care îmi va răspunde la orice întrebare aș fi avut. Și așa era și cu tatăl meu. Nu exista vorba „Astăzi nu sunt dispus să-ți răspund” sau „Nu am timp” sau „Ai să vezi tu, când vei crește mare, ai să înțelegi despre ce e vorba”. Avea răbdare să asculte problemele, emana bunătate. Sunt foarte puțini oameni care sunt oameni cu „O” mare. E un privilegiu să întâlnești oameni în viață, care îți lasă impresia că sunt buni prin esența lor. L-am întrebat odată: „Dar de ce trebuie să fim buni?” sau „De ce trebuie să existe și oameni buni în lume?”, „De ce sunteți așa de bun? Enervant de bun!” La care dânsul mi-a dat un răspuns surprinzător: „Dacă toată lumea ar fi rea, atunci cum ar exista răutatea? Nu am recunoaște-o, pentru că nu am avea termen de comparație”. În același timp, mă enerva, ca și tata, când eram copil. De ce mă enerva? Pentru că știam că niciodată n-am să ajung sau aveam impresia că n-am să ajung la nivelul lor. Ar fi fost și foarte greu... (...)

Aș mai vrea să citez ceva dintr-un interviu dat de domnul dr. Neumann. „Ce vi se pare mai important de transmis viitorimii din experiența dumneavoastră de viață?” Răspuns: „Cred că trebuie să avem conștiința unui rol superior al existenței, să nu trăim sub imperiul lui *carpe diem*, să nu ne închidem în carapacea unei vieți înguste, egoiste. Acolo unde e o lacrimă, să căutăm să o uscăm. Să încercăm să aducem un surâs pe chipul semenului nostru. Să nu ne răzbunăm, să iertăm, dar să nu uităm vreodată nedreptățile ce ni s-au făcut!”

Dr. Gheorghe Sebök, medic primar

L-am simțit ca pe un bunic

Bunica mea s-a dus și ea, se împlinesc două săptămâni astăzi. Pe rabinul dr. Neumann l-am simțit ca pe un bunic, pentru că eu nu mi-am prins decât bunicile în viață. El știa cât de apropiat îl simțeam. Noi ne amintim de dragul tău tată, Getta, cu multă afecțiune; și nu doar în acest moment al anului. Pentru mine se încheie o etapă importantă în educația mea odată cu generația asta care se duce, generația bunicii și a rabinului Neumann.

Aș vrea să fac referire la un lucru important, care se întâmplă odată cu pierderea acestei generații. Este vorba de avântul pe care îl iau negaționiștii Holocaustului. Acest fenomen imposibil de înțeles, mai ales pentru noi, membrii Comunității evreilor, a primit un nou imbold acum, când puțini au mai rămas dintre cei care au supraviețuit, au suferit și și-au pierdut o parte a familiei

în acele vremuri. Din păcate, tinerii, atât cei în România, cât și cei din alte țări, nu-i mai au pe acești oameni în față, pe acești martori ai vremurilor. De aceea i-aș ruga pe prietenii Comunității noastre, deși știu că nu e nevoie de un asemenea îndemn, să ni se alăture în momentele dificile prin cuvântul lor în presa scrisă, în audio-vizual ș.a.m.d., pentru a nu permite asemenea tentative de mistificare a istoriei. Colecțiile de memorii, de povestiri de viață, prin care se păstrează trăirea individuală a istoriei sunt și ele benefice.

Dumnezeu să-i odihnească în pace!

Dr. Andrei Schwartz, informatician

Cât devotament avea el pentru Comunitate...

Este cam dificil pentru mine să trec de la studiul istoric la memorie, fiindcă, din punctul meu de vedere, abordarea istoriei cu instrumentele cercetătorului e una și memoria este alta. În memorie și în amintire intră sentimentele pe care le purtăm față de semenii noștri, acest lucru fiind o componentă fundamentală a ființei fiecăruia. În această seară vorbim mai puțin de istorie și mai mult de memorie și de aducerea în prim plan a chipului și a alurii personalității lui Ernest Neumann.

În 1968, când l-am întâlnit pentru prima oară pe rabinul Neumann, eram la un moment trist din viața mea: îl înmormântam, la cimitirul evreiesc din Lugoj, pe tatăl meu. Rabinul Neumann a ținut slujba în fața mea, a unui copil naiv și cu mare dragoste pentru tatăl său. A doua întâlnire a fost într-un moment de prim pas către maturitate, la 22 de ani. În toamna lui 1977, la un an după ce am terminat facultatea, l-am întâlnit aici, în sediul Comunității, fiind invitat în urma unui telefon la o discuție. Discuția cu tânărul Victor Neumann era, cum spunea doamna Smaranda Vultur, filtrată de ochii sfredelitori ai rabinului Neumann, care m-a impresionat din primul moment prin ținuta pe care o avea, prin faptul că schimba foarte repede româna cu maghiara și maghiara cu româna, că răspundea la telefon folosind o a treia limbă. Ulterior, mi-am dat seama că doctor Neumann știe și ebraica modernă foarte bine și că este un specialist în ebraica biblică. Era curios, voia să știe totul despre mine și știu că nu era așa numai în cazul meu, ci se interesa în general despre semenii lui, iubea oamenii. Întreba despre tata, despre mama, despre bunici, despre locul copilăriei, despre școala pe care am făcut-o. Totodată, inventaria tot ceea ce îi spuneai și, după zece ani, îți reproducea cu exactitate ceea ce i-ai spus în întâlnirile precedente. Pentru mine care, la vârsta de 22 de ani, nu mai aveam nici tată, nici mamă, el a însemnat multă vreme un adevărat părinte, un om care m-a îndrumat, care îmi spunea ce trebuie să fac și ce nu e voie să fac. Era întotdeauna cald, dar știa să fie ferm.

M-a ajutat foarte mult atunci când nu am avut serviciu, mi-a oferit masa gratuit la cantină. M-a invitat să țin câteva conferințe în cadrul Comunității. M-a ajutat să stabilesc legături care mi-au deschis căi noi. M-a recomandat rabinului Rosen la București și m-am dus să-l întâlnesc pe rabinul Rosen; m-a recomandat lui Scheiber Sándor⁷ la Budapesta și așa l-am întâlnit pe marele erudit Scheiber Sándor care fusese prieten și coleg cu el la seminarul rabinic din Budapesta.

Este interesant că persoana din familie care m-a cunoscut cel mai repede și m-a identificat ca stare de suflet a fost doamna Neumann care i-a atras atenția rabinului: „Ai grijă de Victoraș!” Ea a fost prima care mi-a remarcat înclinațiile pentru cercetare, pentru studiu. Și, atunci când l-am întrebat pe rabinul Neumann: „Pot să intru în arhiva Comunității și să fac cercetare istorică?”, el mi-a răspuns: „Ascultă ce-ți spun: soția mea zice că da. Eu am niște rețineri, dar sper să faci treabă bună. Vezi însă că totul e în pivniță; și e în dezordine. Am să chem pe cineva să facă ordine.” L-a chemat pe istoricul Geza Kovács de la Arad și l-a pus, timp de trei săptămâni, să

⁷ Sándor Scheiber (1913-1985): rabin la Budapesta, istoric și erudit.

aranjeze cât de cât arhiva, pentru că urma să intre Victoraș în arhivă. În fine, a rămas destul de mult praf, când am ajuns eu să lucrez acolo, cu masca pe figură... În fiecare zi când terminam de studiat și de căutat documentele, mă duceam și dădeam un raport rabinului. „Na, ce-ai găsit, Victoraș?” „Un document care spune când s-a ridicat sinagoga din Cetate; și am găsit proiectul arhitectural al sinagogii. Acolo sunt toate datele în legătură cu materialele care au fost cumpărate, banii care au fost cheltuiți pentru mozaic, ce bani s-au dat pentru constructor, de unde s-au adus materialele, de la Viena, de la Roșia Montană, de la Budapesta, de la Timișoara.” Zice: „Foarte interesant! Continuă și te rog să mă ții la curent cu tot ce găsești”. Mi-a spus odată: „Istoricii trebuie să înțeleagă faptul că și memoria noastră contează; și că ceea ce-ți spun eu nu poți să afli din niciun document. Ceea ce am simțit eu în timpul războiului și presiunea care a fost asupra mea, astea nu le poate reda niciun document.” Atunci am început să înțeleg într-adevăr că și documentul de arhivă, dar și înțelegerea stării de suflet, a sensibilității oamenilor, a suferinței care nu este transcrisă în documente sunt la fel de importante pentru înțelegerea epocii. Prin urmare, am ascultat cu atenție tot ceea ce povestea rabinul, pentru ca să înțeleg mai bine documentele pe care le găseam în arhivă. A fost o lecție bună.

Vă mai povestesc încă un singur lucru pe care probabil că nu-l știe nimeni. Eu l-am văzut pe rabinul Neumann în ultimele sale zile de viață. La Comunitate a sosit ambasadoarea Israelului. Rabinul fusese operat cu trei zile înainte. Îmi spune: „Victoraș, ce faci, ai venit?” „Da, am fost chemat să mă întâlnesc cu doamna ambasador, doamna Rodica Radian-Gordon.” Zice: „Tu știi ce mi s-a întâmplat? Am fost operat”. Zic: „Când ați fost operat?” „Acum trei zile, ieri am ieșit din spital.” Cred că era într-o zi de luni, vineri avuse loc operația, duminică a ieșit din spital. Urcam pe scări și l-am ținut de braț. Îi tremura mâna. „De ce ați venit astăzi?” l-am întrebat. „Nu sunteți în cea mai bună formă și era bine să rămâneți acasă.” „Când vine ambasadorul Israelului, eu nu pot să nu fiu aici. Cât timp trăiesc, eu trebuie să primesc pe reprezentantul statului Israel. Nu se poate ca eu să nu fiu aici atâta vreme cât am viață.” Răspunsul lui m-a impresionat, a fost colosal. A continuat vizita, s-a purtat absolut impecabil pe tot parcursul acelei dimineți, de la ora zece până la unu. N-a arătat nimic. Am plecat de aici la Universitate, am avut acolo o întâlnire cu rectorul Universității, împreună cu doamna ambasador; și, în fața Universității, când am ieșit, ne-am îmbrățișat și ne-am luat la revedere. Aflam peste câteva zile că nu mai este. A fost profund impresionant pentru mine cât devotament avea el pentru Comunitate, pentru spiritul comunitar, pentru Israel. Crezul său era unul adevărat, unul autentic. L-am simțit, l-am descoperit ca atare întotdeauna, în toate împrejurările. V-am povestit acest episod, pentru că a fost ultima întâlnire pe care am avut-o cu rabinul Neumann și m-a marcat profund.

Rămăsese egal cu sine, un om cald, care își îndrăgea semenii. Era o figură emblematică, o personalitate de referință nu numai în Comunitatea evreilor, ci și în viața culturală, religioasă, multiconfesională a Timișoarei, a Banatului, a întregii României.

Victor Neumann, istoric, profesor la Universitatea de Vest Timișoara